

Η Απόφαση-πλαίσιο 2008/919/ΔΕΥ της 20.11.2008 για την Αντιμετώπι- ση της Τρομοκρατίας*

Η παρούσα μελέτη εξετάζει την πρόσφατη Απόφαση-πλαίσιο 2008/919/ΔΕΥ της 28.11.2008 για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας στην Ευρώπη, η οποία τυποποιεί τρεις νέες μορφές εγκλημάτων: τη δημόσια πρόκληση σε τέλεση τρομοκρατικού εγκλήματος, την στρατολόγηση και την εκπαίδευση τρομοκρατών. Μέσα από την ανάλυσή τους προκύπτει ότι η Ε.Ε. επεκτείνεται πέρα από τις τρομοκρατικές πράξεις στο χώρο της ιδεολογικής επικράτησης της τρομοκρατίας. Η ελευθερία όμως της έκφρασης και της διακίνησης ακόμα και ριζοσπαστικών ιδεών θα πρέπει να αποτελεί αυτονόητο όριο κάθε ποινικοποίησης, όπως αναγνωρίζεται ρητά και στο άρθρο 2 της νέας Απόφασης-πλαισίου.

της Ελισάβετ Στεφαννίδου-Καταναλίδου //
Καθηγήτριας Ποινικού Δικαίου στο ΑΠΘ

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Η τρομοκρατία, από κοινού με το οργανωμένο έγκλημα, έχει αποτελέσει τα τελευταία χρόνια τη νομιμοποιητική βάση για την υιοθέτηση μιας σειράς μέτρων αμιγώς προληπτικού χαρακτήρα στο χώρο του ποινικού δικαίου, που δε θα ήταν διαφορετικά εφικτή.

Η αρχή έγινε ήδη το 1995, με την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Υπηρεσίας (Europol), στην οποία ανατέθηκε η συλλογή, σύνθεση και ανάλυση στοιχείων και πληροφοριών για την τρομοκρατία και το οργανωμένο έγκλημα, πριν καν οριστεί το περιεχόμενο των δύο αυτών εννοιών. Για το σκοπό αυτό διαμορφώθηκε το αυτοματοποιημένο Σύστημα Πληροφοριών της Europol, στο οποίο καταχωρούνται όσοι θεωρούνται ύποπτοι τέλεσης των συγκεκριμένων εγκληματικών πράξεων, αλλά και εκείνοι σχετικά με τους οποίους δικαιολογείται η πιθανολόγηση ότι θα διαπράξουν κάποια από τις πράξεις αυτές, καθώς και όσοι απλώς συνοδεύουν ή βρίσκονται σε επαφή με τα συγκεκριμένα πρόσωπα.¹ Αντίστοιχα μέτρα έχουν υιοθετηθεί και σε εθνικό επίπεδο. Η υποψία για τη σχεδίαση τρομοκρατικής πράξης επιτρέπει τη διεξαγωγή όλων

των ειδικών ανακριτικών πράξεων που περιγράφονται στο άρθρο 253Α ΚΠΔ. Επιτρέπεται δηλαδή πλέον η ανακριτική διείσδυση, οι ελεγχόμενες μεταφορές, η παρακολούθηση της αλληλογραφίας και των τηλεφωνικών συνδιαλέξεων, η ηχητική και οπτική παρακολούθηση και η συσχέτιση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Όλα αυτά τα μέτρα φαίνονται δικαιολογημένα όταν συναρτώνται με την επικινδυνότητα των τρομοκρατικών πράξεων. Με δεδομένη ωστόσο την ασάφεια που επικρατεί ως προς το ακριβές περιεχόμενο της συγκεκριμένης έννοιας² αλλά και ως προς το περιεχόμενο της έννοιας του «υπόπτου»,³ τα επαχθή προληπτικά μέτρα μπορούν τελικά να επεκταθούν σε ένα ευρύτατο κύκλο προσώπων που δεν έχουν καμία σχέση με την τρομοκρατία.

Η διεύρυνση άλλωστε των δυνατοτήτων προληπτικής παρέμβασης των δικωκτικών αρχών δεν κρίθηκε από μόνη της επαρκής. Η ευρωπαϊκή κοινότητα έκρινε αναγκαία και τη συνεργασία των πολιτών και για το λόγο αυτό, ήδη από τις αρχές της τρέχουσας δεκαετίας, δικηγόροι, συμβολαιογράφοι, λογιστές, μεσίτες, έμποροι και άλλες μεγάλες ομάδες πολιτών, έχουν υποχρεωθεί να καταγγέλλουν συμπεριφορές που υπο-

Μέλος της Διοργανωτικής Ομάδας της πρώτης γυμνής ποδηλατοδρομίας που έγινε Θεσσαλονίκη το 2008 επιδεικνύει σε αστυνομικούς την κάμερα που του κατέστρεψαν εκείνη την ημέρα.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ

ψιάζονται ότι μπορεί να συνιστούν νομιμοποίηση παράνομων εσόδων, με στόχο την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.⁴ Αμέσως μετά, η υποχρέωση συνεργασίας επεκτάθηκε και σε όλες τις εταιρείες τηλεφωνίας αυτή τη φορά, οι οποίες δεσμεύονται να καταγράφουν όλες τις κλήσεις των τηλεφώνων, τα μηνύματα και την ηλεκτρονική αλληλογραφία. Όχι μόνο των υπόπτων πλέον, αλλά όλων των πολιτών, που έτσι θεωρούνται στο σύνολό τους εν δυνάμει ύποπτοι. Βεβαίως δεν καταγράφεται το περιεχόμενο της κλήσης, αλλά το όνομα του λήπτη, ο χρόνος και ο τόπος της συνομιλίας. Στη σφαίρα όμως της ιδιωτικής ζωής δεν ανήκει μόνο το τι λέω, αλλά, και με ποιον και πότε το λέω.⁵

2. Η «βίαιη ριζοσπαστικοποίηση» στο στόχαστρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

2.1. Η περιγραφή της αξιόποινης συμπεριφοράς

Οι προληπτικές ωστόσο αυτές παρεμβάσεις, με τις οποίες περιορίζονται σε σημαντικό βαθμό θεμελιώδεις ελευθερίες των πολιτών με επίκληση πάντα της επικινδυνότητας του οργανω-

Δικηγόροι, συμβολαιογράφοι, λογιστές, μεσίτες, έμποροι και άλλες μεγάλες ομάδες πολιτών, έχουν υποχρεωθεί να καταγγέλλουν συμπεριφορές που υποψιάζονται ότι μπορεί να συνιστούν νομιμοποίηση παράνομων εσόδων.

μένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας, δεν κρίθηκαν πλέον, από ένα χρονικό σημείο και μετά, επαρκείς. Από το 2005, το ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης στράφηκε πλέον προς την ποινικοποίηση και της λεγόμενης «βίαιης ριζοσπαστικοποίησης». Ο όρος προσδιορίζεται εννοιολογικά σε Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, το 2005, ως «το φαινόμενο όπου άτομα ασπάζονται ορισμένες απόψεις, γνώμες και ιδέες που μπορεί να οδηγήσουν σε τρομοκρατικές ενέργειες».⁶ Ήδη ο ορισμός αυτός αποκαλύπτει ότι το ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης ξεφεύγει πια από τις τρομοκρατικές πράξεις, τα εγκλήματα που συνδέονται με αυτές ή τη συμμετοχή σε τρομοκρατικές οργανώσεις, πράξεις στις οποίες αναφερόταν η Απόφαση-πλαίσιο

2002/475/ΔΕΥ,⁷ και επεκτείνεται στο χώρο της ιδεολογικής επικράτησης της τρομοκρατίας. Η δικαιολογητική βάση για αυτή τη διεύρυνση του αξιόποινου αποτυπώνεται με σαφήνεια στην ίδια Ανακοίνωση της Επιτροπής. «Η τρομοκρατία», διαβάζουμε, «συνιστά μία από τις σοβαρότερες παραβιάσεις των θεμελιωδών ελευθεριών και κάθε επιχειρηματολογία που αποπειράται να αιτιολογήσει ορισμένες βίαιες πρακτικές ως έκφραση της πολυμορφίας πρέπει και αυτή να απορριφθεί άνευ ετέρου».

Βεβαίως τέτοια γενική διάταξη, που να τυποποιεί κάθε διάδοση ιδεών ή προπαγάνδας υπέρ της τρομοκρατίας, δεν υπάρχει τελικά στην Απόφαση-πλαίσιο που υιοθετήθηκε στις 28 Νοεμβρίου 2008.⁸ Ωστόσο οι ορισμοί που έχουν υιοθετηθεί για την περιγραφή της δημόσιας πρόκλησης σε τέλεση τρομοκρατικού εγκλήματος, της στρατολόγησης και της εκπαίδευσης τρομοκρατών (με τους οποίους επαναλαμβάνονται κατά βάση οι διατυπώσεις της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη της τρομοκρατίας⁹), είναι τόσο ευρείς ώστε μπορούν τελικά να καλύψουν το σύνολο της πιο πάνω συμπεριφοράς.

Ως «δημόσια πρόκληση για τέλεση τρομοκρατικού εγκλήματος» ορίζεται ειδικότερα κάθε διάδοση ή διάθεση ενός μηνύματος προς το κοινό, με πρόθεση την υποκίνηση σε τέλεση ενός τρομοκρατικού εγκλήματος, όταν προκαλεί κίνδυνο τέλεσης του εγκλήματος αυτού. Θα μπορούσε λοιπόν να θεωρηθεί ότι ακόμα και η διατύπωση ορισμένων απόψεων, όπως λ.χ. η άσκηση οξείας κριτικής για τη χρησιμοποιούμενη κρατική βία, είναι δυνατό κάποτε να προκαλέσει κίνδυνο τέλεσης τρομοκρατικών εγκλημάτων. Το ίδιο ισχύει πολύ περισσότερο για τη δημοσίευση των προκηρύξεων μιας τρομοκρατικής ομάδας, με τις οποίες δικαιολογείται η τρομοκρατική βία. Μόλις πρόσφατα ο Πρόεδρος των ΗΠΑ απαγόρευσε την δημοσίευση φωτογραφιών που έδειχναν την κακοποίηση Ιρακινών πολιτών από Αμερικανούς στρατιώτες, γιατί η δημοσίευση δημιουργούσε κίνδυνο αντιποίνων. Θα μπορούσε, λοιπόν, να σκεφτεί κανείς ότι και η δημοσίευση των φωτογραφιών αποτελεί μια έμμεση πρόκληση για τέλεση τρομοκρατικών εγκλημάτων. Αλλά και οι μελέτες ενός θεωρητικού της τρομοκρατίας, που δημιουργούν κίνδυνο προσέλκυσης νέων ατόμων στην υιοθέτηση τέτοιων πρακτικών, θα μπορούσαν επίσης να υπαχθούν στο εύρος της αξιόποινης συμπεριφοράς, όπως και οι ομιλίες πολιτικών προσώπων που επηρεάζουν ακραίες ομάδες, οι οποίες ενδέχεται να προχωρήσουν σε πράξεις βίας.¹⁰

Αντίστοιχα ισχύουν για τη στρατολόγηση των τρομοκρατών. Ως αξιόποινη συμπεριφορά περιγράφεται στην Απόφαση-πλαίσιο κάθε υποκίνηση για την τέλεση τρομοκρατικής πράξης ή τη συμμετοχή σε τρομοκρατική ομάδα. Έτσι θα μπορούσε να θεωρηθεί αρκετή για τη στοιχειοθέτηση της αξιόποινης συμπεριφοράς ακόμα και μια απλή προτροπή στο πλαίσιο μιας φιλικής συζήτησης που δεν είχε οποιαδήποτε συνέχεια ή και μια εκδήλωση θαυμασμού για τη δράση τρομοκρατικών ομά-

Το ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης ξεφεύγει πια από τις τρομοκρατικές πράξεις, και επεκτείνεται στο χώρο της ιδεολογικής επικράτησης της τρομοκρατίας. Πρόσφατα ο Πρόεδρος των ΗΠΑ απαγόρευσε την δημοσίευση φωτογραφιών που έδειχναν την κακοποίηση Ιρακινών πολιτών από Αμερικανούς στρατιώτες, γιατί η δημοσίευση δημιουργούσε κίνδυνο αντιποίνων.

δων η οποία θα ήταν δυνατό να εκληφθεί ως έμμεση υποκίνηση σε τέλεση τρομοκρατικών πράξεων. Αν μάλιστα σκεφτεί κανείς ότι μπορεί ένα κράτος να αναγάγει σε έγκλημα και την «απόπειρα υποκίνησης», φαίνεται ότι και η απλή προσπάθεια διατύπωσης ενός ισχυρισμού υποστηρικτικού για τους τρομοκράτες, όσο ατελής κι αν είναι, θα μπορούσε τελικά να επισύρει ποινικές κυρώσεις.

Τα ίδια προβλήματα εμφανίζει ακόμα και η «εκπαίδευση τρομοκρατών», μολοντί εδώ θα μπορούσε κανείς να αναμένει μεγαλύτερη σαφήνεια. Ως αξιόποινη πράξη περιγράφεται απλώς «η παροχή οδηγιών σχετικά με την κατασκευή ή τη χρήση εκρηκτικών, όπλων, επιβλαβών ή επικίνδυνων ουσιών ή άλλων ειδικών μεθόδων ή τεχνικών, ενόψει της διάπραξης τρομοκρατικού εγκλήματος». Με δεδομένο ότι η εξασφάλιση των μέσων ή τεχνικών για την τέλεση του εγκλήματος αποτελεί προπαρασκευαστική πράξη του εγκλήματος αυτού, η παροχή οδηγιών για την τέλεση των προπαρασκευαστικών πράξεων εμφανίζεται στην πραγματικότητα ως προπαρασκευαστική πράξη. Καθώς μάλιστα στην Απόφαση-Πλαίσιο δεν προσδι-

ορίζονται οι αποδέκτες των οδηγιών ούτε φαίνεται να είναι αναγκαία η αξιοποίηση των οδηγιών από την πλευρά τους, ως αξιόποινη πράξη θα μπορούσε να θεωρηθεί και η απλή ανάρτηση οδηγιών ή σχεδίων στο διαδίκτυο, συμπεριφορά που άλλωστε δηλώνεται ρητά και στην Αιτιολογική Έκθεση της Απόφασης-πλαισίου ότι θα πρέπει να είναι αξιόποινη.

2.2. Οι θεμελιώδεις ελευθερίες ως ερμηνευτικός περιορισμός στην προσπάθεια ποινικοποίησης

Το ερώτημα που ανακύπτει είναι βέβαια αν μπορούν πράγματι να αναχθούν σε εγκλήματα οι πιο πάνω συμπεριφορές. Πιο συγκεκριμένα το ερώτημα που τίθεται είναι αν μπορεί ο ποινικός νομοθέτης να ανάγει σε έγκλημα οποιαδήποτε συμπεριφορά επιθυμεί.

Η απάντηση είναι προφανώς όχι: Γιατί τόσο η ΕΣΔΑ όσο και τα συνταγματικά κείμενα των κρατών μελών απαγορεύουν την τιμώρηση του φρονήματος, απαγορεύουν δηλαδή την επιβολή ποινής για την απλή έκφραση ιδεών. Αυτό επισημάνθηκε με ένταση και κατά τη συζήτηση της Απόφασης-Πλαισίου στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Σεπτέμβριο του 2008. Στο Ψήφισμά του, μάλιστα, της 23.9.2008, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, λαμβάνοντας υπόψη τις σοβαρές επιφυλάξεις των ευρωβουλευτών σχετικά με την πιθανή επέκταση της ποινικοποίησης στο χώρο άσκησης των ατομικών ελευθεριών, ρητά τονίζει την ανάγκη να προστεθεί ειδική διάταξη στην Απόφαση-πλαίσιο, όπου θα διευκρινίζεται ότι τα κράτη μέλη θα καταβάλουν κάθε προσπάθεια ώστε η ποινικοποίηση να γίνει με σεβασμό των ανειλημμένων υποχρεώσεών τους σχετικά με την ελευθερία της έκφρασης και του συνεταιρίζεσθαι, όπως και την ελευθερία του Τύπου ή την εμπιστευτικότητα της αλληλογραφίας. Κρίθηκε επίσης αναγκαίο να τονιστεί ότι η ποινικοποίηση δε θα έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση ή τον περιορισμό της έκφρασης ριζοσπαστικών ή επικριτικών απόψεων στη δημόσια συζήτηση για ευαίσθητα πολιτικά θέματα, συμπεριλαμβανομένης της τρομοκρατίας.¹¹ Το αποτέλεσμα της πίεσης που ασκήθηκε στην Επιτροπή ήταν να προστεθεί τελικά στην Απόφαση-πλαίσιο μία αυτοτελής διάταξη στο άρθρο 2, με βάση την οποία, η Απόφαση δε συνεπάγεται υποχρέωση των κρατών μελών να λαμβάνουν μέτρα που αντιβαίνουν προς τις θεμελιώδεις αρχές τους σχετικά με την ελευθερία της έκφρασης.

Ήδη η διάταξη αυτή υποδεικνύει την ανάγκη να υιοθετηθεί μια συστατική ερμηνεία των ορισμών που έχουν δοθεί στην Απόφαση-πλαίσιο, ώστε να αποτραπεί τελικά η κάλυψη του

ΛΙΛΑ ΑΓΡΑΦΙΩΤΗ

Lila Agrofiori

χώρου του φρονήματος, ή διαφορετικά, να περιγραφεί η αξιόποινη συμπεριφορά με τέτοιο τρόπο ώστε να καλύπτονται από αυτήν μόνον πράξεις που προσβάλλουν κάποια έννομα αγαθά, που παράγουν, δηλαδή, κάποιο φυσικό και κοινωνικό αποτέλεσμα.

2.3. Η δημόσια τάξη ως προστατευόμενο μέγεθος

Το ζητούμενο είναι πλέον να προσδιοριστεί το έννομο αγαθό το οποίο μπορεί να θίγεται από τις πράξεις που περιγράφονται στη νέα Απόφαση-πλαίσιο.

Θα πρέπει να παρατηρηθεί αρχικά ότι οι πράξεις που υπάγονται εννοιολογικά στη βίαιη ριζοσπαστικοποίηση έχουν ενταχθεί στον κατάλογο των συνδεόμενων με τρομοκρατικές δραστηριότητες πράξεων. Η ολοκλήρωσή τους, όπως φαίνεται και από τον ορισμό τους, δεν προϋποθέτει την τέλεση ή έστω την έναρξη τέλεσης ενός τρομοκρατικού εγκλήματος. Οι συγκεκριμένες ενέργειες βρίσκονται επομένως στο προ-στάδιο τέλεσης των τρομοκρατικών πράξεων, εμφανίζονται με άλλα λόγια ως προπαρασκευαστικές ή κάποτε και προπαρασκευαστικές ενέργειες για την τέλεση ή «ενόψει» της τέλεσης τρομοκρατικών εγκλημάτων.

Οι προπαρασκευαστικές ωστόσο πράξεις μένουν κατά βάση

ατιμώρητες στο ποινικό δίκαιο, ακριβώς επειδή δεν περικλείουν κάποιο μέγεθος αδίκου για το προσβαλλόμενο από την κύρια πράξη έννομο αγαθό. Μόνο κατ' εξαίρεση τιμωρούνται, όταν περικλείουν αυτοτελές άδικο είτε επειδή δημιουργούν μια πηγή κινδύνου που μπορεί να οδηγήσει σε προσβολή του προστατευόμενου αγαθού (όπως είναι λ.χ. η κατοχή εκρηκτικών υλών κατά το άρθρο 272 ΠΚ) είτε επειδή ήδη προσβάλλουν αυτοτελώς ένα άλλο έννομο αγαθό, διαφορετικό εκείνου που θίγεται από την κύρια πράξη, το οποίο κάποτε λειτουργεί και ως ασπίδα προστασίας του τελευταίου, όπως είναι η δημόσια τάξη. Η διέγερση λ.χ. σε τέλεση εσχάτης προδοσίας και η συνωμοσία (άρθρο 135 ΠΚ) αποτελούν αναμφίβολα πράξεις που προετοιμάζουν την εσχάτη προδοσία, χωρίς όμως ακόμα να προκαλούν ούτε καν δυνατότητα πρόκλησης κινδύνου για το πολίτευμα, αφού η όποια προσβολή προϋποθέτει αυτοτελή άδικη πράξη. Οι δύο αυτές συμπεριφορές περικλείουν ωστόσο καθαυτές ήδη αυτοτελές άδικο, ως πράξεις προσβολής της δημόσιας τάξης.¹²

Βεβαίως η αναγνώριση της δημόσιας τάξης ως αυτοτελούς έννομου αγαθού στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής κοινωνίας έχει επικριθεί τα τελευταία χρόνια, κυρίως γιατί η αναφορά

στο αγαθό αυτό χρησιμοποιείται κατά κανόνα ως δικαιολογική βάση για μια όλο και διευρυνόμενη επέκταση του αξιοποιήσιμου.¹³ Όταν, πράγματι, η «δημόσια τάξη» ορίζεται με γενικούς όρους, ως η «επικρατούσα ευταξία» ή «η εμπιστοσύνη του κοινού στην ασφάλεια», η σημασία της για τον αποκλεισμό τιμώρησης του φρονήματος εκμηδενίζεται. Η δημόσια τάξη και η ασφάλεια, άλλωστε, με αυτό το γενικό περιεχόμενο, αποτελούν αναμφισβήτητα έναν από τους σκοπούς που πρέπει να υπηρετεί το κράτος, όχι όμως και ένα αυτοτελές αντικείμενο

Ενώ στην ελληνική απόδοση της Απόφασης-πλαίσιου η πράξη πρέπει να γίνεται «με πρόθεση υποκίνησης για την τέλεση τρομοκρατικού εγκλήματος», στο αγγλικό κείμενο χρησιμοποιείται ο όρος 'intent'.

προστασίας.

Αντίθετα, όταν η δημόσια τάξη γίνεται αντιληπτή ως η «ειρηνική συνύπαρξη» ανθρώπων και πραγμάτων στον κοινωνικό χώρο με την οποία εξασφαλίζεται η ελεύθερη ύπαρξη και διακίνησή τους, το έννομο αγαθό αποκτά περιεχόμενο πολύ πιο συγκεκριμένο και άρρηκτα συνδεδεμένο με την κοινωνική πραγματικότητα.¹⁴ Ως τέτοιο προστατεύεται άλλωστε ήδη στα άρθρα 183 επ. του ελληνικού Ποινικού Κώδικα, όπως και στα άλλα ευρωπαϊκά δίκαια. Με τη μορφή αυτή η δημόσια τάξη προσβάλλεται ειδικότερα όταν αίρεται ή τίθεται υπό διακινδύνευση ο ασφαλής περίγυρος των έννομων αγαθών, το κοινωνικό, δηλαδή, περιβάλλον μέσα στο οποίο υπάρχουν και διακινούνται. Αυτό μπορεί να συμβαίνει όταν διαφοροποιούνται ή διαταράσσονται οι συνθήκες που εξασφαλίζουν την ισότιμη και ελεύθερη διακίνηση των αγαθών στον κοινωνικό χώρο,¹⁵ όπως λ.χ. όταν δημιουργούνται συσσωματώσεις που εμφανίζονται ως «πυρίνες» διάπραξης εγκληματικών πράξεων, όταν κινητοποιείται αόριστος αριθμός ατόμων στη διάπραξη εγκλημάτων ή όταν διαπράττονται από πλήθος πράξεις βίας εναντίον προσώπων ή πραγμάτων.

Με τα δεδομένα αυτά, οι τρεις πράξεις που περιγράφονται στην Απόφαση-πλαίσιο θα μπορούσαν πράγματι να θεωρηθούν ως συμπεριφορές που περικλείουν αυτοτελές άδικο, αν είναι δυνατό να ερμηνευτούν κατά τέτοιο τρόπο ώστε να περιγράφεται μέσω αυτών μία προσβολή της δημόσιας τάξης, με

το περιεχόμενο που δόθηκε παραπάνω στην έννοια αυτή.

3. Η οριοθέτηση του αξιοποιήσιμου της βίαιης ριζοσπαστικοποίησης: μια συστατική ερμηνεία

3.1. Η δημόσια πρόκληση σε τέλεση τρομοκρατικού εγκλήματος

Ξεκινώντας από την υποκειμενική πλευρά του νέου εγκλήματος, μπορεί κανείς να παρατηρήσει ότι ενώ στην ελληνική απόδοση της Απόφασης-πλαίσιου η πράξη πρέπει να γίνεται «με πρόθεση υποκίνησης για την τέλεση τρομοκρατικού εγκλήματος», διατύπωση από την οποία θα μπορούσε να συναχθεί το συμπέρασμα ότι είναι αρκετός ακόμα και ο ενδεχόμενος δόλος, στο αγγλικό κείμενο χρησιμοποιείται ο όρος 'intent', που καλύπτει μόνο τον άμεσο δόλο πρώτου βαθμού. Ο περιορισμός αυτός θα πρέπει ασφαλώς να ενσωματωθεί και στο ελληνικό δίκαιο, εφόσον η δέσμευση των κρατών μελών καλύπτει πάντα το ίδιο εύρος συμπεριφοράς.¹⁶ Άλλωστε ο σκοπός του δράστη για τέλεση τρομοκρατικών εγκλημάτων εκτιμάται και από τα ευρωπαϊκά όργανα ως σημαντικό στοιχείο διαφοροποίησης της αξιόποινης συμπεριφοράς από την ποινικά αδιάφορη διάδοση μηνυμάτων, αλλά και ως συστατικό στοιχείο κάθε μορφής προπαγάνδας.¹⁷

Ήδη το υποκειμενικό αυτό στοιχείο προσθέτει έναν επιπλέον όρο στην αντικειμενική πλευρά του εγκλήματος: Αξιοποίηση δεν είναι η διάδοση οποιουδήποτε μηνύματος αλλά μόνον εκείνου που είναι αντικειμενικά πρόσφορο να υποκινήσει κάποια άτομα σε τέλεση τρομοκρατικής πράξης.¹⁸ Αυτό σημαίνει αρχικά ότι το μήνυμα πρέπει να είναι προσβάσιμο σε αόριστο αριθμό ατόμων, όπως συμβαίνει λ.χ. όταν είναι αναρτημένο στο διαδίκτυο, σε σελίδες όπου μπορεί να έχει ο καθένας πρόσβαση. Πρέπει επίσης το περιεχόμενό του να είναι κατανοητό από αόριστο αριθμό ατόμων. Ένα κρυπτογραφημένο, λοιπόν, μήνυμα, που μπορεί να γίνει αντιληπτό μόνο από συγκεκριμένο κύκλο προσώπων, όπως είναι τα μέλη μιας τρομοκρατικής οργάνωσης, δεν μπορεί να θεωρηθεί επαρκές. Το μήνυμα θα πρέπει επιπλέον να μπορεί να «υποκινήσει» σε τέλεση τρομοκρατικού εγκλήματος. Η υποκίνηση σημαίνει «κίνητοποίηση» αόριστου αριθμού ατόμων για την τέλεση του εγκλήματος, κίνητοποίηση που προϋποθέτει ασφαλώς τη δημιουργία σχετικής απόφασης.¹⁹ Το μήνυμα πρέπει επομένως να είναι πρόσφορο να δημιουργήσει την απόφαση για τέλεση τρομοκρατικών πράξεων, χωρίς να ενδιαφέρει ειδικότερα αν υποστηρίζει άμεσα ή έμμεσα την τέλεση τους. Τέλος, όπως

προκύπτει από το κείμενο της Απόφασης-πλαισίου, το μήνυμα πρέπει να δημιουργεί έναν πραγματικό κίνδυνο τέλεσης τρομοκρατικού εγκλήματος. Από την προϋπόθεση αυτή φαίνεται να συνάγονται τρεις επιπλέον όροι σχετικά με το περιεχόμενο της αξιόποινης συμπεριφοράς: (α) Ο κίνδυνος πρέπει αρχικά να πηγάζει οπωσδήποτε από το μήνυμα που εκπέμπεται. Αυτό σημαίνει ότι το μήνυμα έχει ήδη φθάσει στους αποδέκτες του, ότι δηλαδή έχει γίνει αντιληπτό από αυτούς. Αν το μήνυμα έχει αποσταλεί στο διαδίκτυο, αλλά κανένας δεν έχει διαβάσει την επίμαχη ιστοσελίδα ή αν έχει σταλεί σε εφημερίδες, οι εφημερίδες όμως δεν το έχουν συμπεριλάβει στην ύλη τους ή το έχουν συμπεριλάβει δεν έχουν όμως ακόμα κυκλοφορήσει ή έχουν κατασχεθεί αμέσως μετά την κυκλοφορία τους, κίνδυνος τέλεσης τρομοκρατικού εγκλήματος δεν υπάρχει.²⁰ (β) Επιπλέον ο κίνδυνος είναι υπαρκτός όταν το μήνυμα αφορά άμεσα ή έμμεσα στην τέλεση συγκεκριμένου τρομοκρατικού εγκλήματος, όταν, δηλαδή, από το μήνυμα προκύπτει κατ'ελάχιστο το είδος της προτεινόμενης αξιόποινης πράξης και το αντικείμενο της προσβολής.²¹ (γ) Τέλος, ο κίνδυνος είναι υπαρκτός όταν το μήνυμα δεν περιορίζεται σε μια εμμέσως ή αμέσως συναγόμενη προτροπή, αλλά συμβάλλει πράγματι στην τέλεση του τρομοκρατικού εγκλήματος.

Με βάση τα παραπάνω, στην έννοια της πρόκλησης για τέλεση τρομοκρατικού εγκλήματος δεν υπάγεται κάθε πράξη διάδοσης μηνυμάτων που μπορεί να περιέχουν έκφραση συμπάθειας προς την τρομοκρατική δράση, όπως λ.χ. συμβαίνει όταν κάποιος δημιουργεί μια ιστοσελίδα στην οποία εμφανίζονται ως μάρτυρες και ήρωες οι δράστες επιθέσεων αυτοκτονίας. Τέτοιες πράξεις αποτελούν ίσως μια επιθετική έκφραση του φρονήματος, αλλά πάντως δεν ξεπερνούν το επίπεδο του φρονήματος, ενώ και ο πραγματικός σκοπός τέλεσής τους είναι ασφαλώς εξαιρετικά δύσκολο να διαγνωσθεί.²² Πραγματικός όμως κίνδυνος για τη δημόσια τάξη υπάρχει μόνον όταν το μήνυμα υποδεικνύει και τον τρόπο υλοποίησής του, λειτουργώντας στην πραγματικότητα ως «οδηγός» για την τέλεση των εγκληματικών πράξεων, υπό την προϋπόθεση επιπλέον ότι οι συνθήκες υπό τις οποίες διαδίδεται είναι κατάλληλες ώστε να ενισχύσουν ή να υποδαυλίσουν την ετοιμότητα άλλων ατόμων για την τέλεσή τους. Αυτό μπορεί λ.χ. να ισχύει όταν ο δράστης, όπως συνέβη σε υπόθεση που απασχόλησε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, δεν περιορίζεται στη διατύπωση ενός μηνύματος, αλλά γνωστοποιεί επίσης διευθύνσεις ή πρόσωπα στα οποία μπορούν να απευθυνθούν οι αποδέκτες

του μηνύματος αν θελήσουν να εκτελέσουν το τρομοκρατικό έγκλημα ή όταν στο μήνυμά του προσφέρει ήδη λεπτομερείς οδηγίες για την τέλεση του εγκλήματος, στοχοποιώντας ευθέως συγκεκριμένα πρόσωπα ή ομάδες προσώπων (λ.χ. λαθρομετανάστες), ως θύματα εγκληματικών πράξεων. Στις περιπτώσεις αυτές, σε αντίθεση με τις προηγούμενες, η δημοσιοποίηση του μηνύματος δημιουργεί τουλάχιστον δυνατότητα κινδύνου κοινωνικής αναταραχής που ξεπερνά τα όρια μιας απλής έκφρασης ιδεών και αποκαλύπτεται από αυτήν – από

Ο δράστης πρέπει να ενεργεί «έχοντας επίγνωση» ότι η διαβιβασθείσα τεχνογνωσία πρόκειται να χρησιμοποιηθεί για την τέλεση τρομοκρατικού εγκλήματος.

την ίδια δηλαδή την πράξη – ο σκοπός τέλεσης των τρομοκρατικών εγκλημάτων.²³

Με το πιο πάνω περιεχόμενο, το έγκλημα της δημόσιας πρόκλησης σε τέλεση τρομοκρατικού εγκλήματος φαίνεται να περιορίζεται κατά βάση στην έκταση που έχει ήδη το έγκλημα της δημόσιας πρόκλησης ή διέγερσης σε διάπραξη κακούργηματος ή πλημμελήματος, όπως τυποποιείται στο άρθρο 184 ΠΚ –και με ανάλογο περιεχόμενο και στα άλλα ευρωπαϊκά ποινικά δίκαια–, ως έγκλημα κατά της δημόσιας τάξης, εφόσον η κινητοποίηση αόριστου αριθμού ατόμων για την τέλεση συγκεκριμένου εγκλήματος μπορεί να δημιουργήσει κίνδυνο μαζικής εγκληματικότητας και επομένως κίνδυνο διατάραξης της κοινωνικής ειρήνης.²⁴

3.2. Η στρατολόγηση τρομοκρατών

Αντίστοιχους περιορισμούς θα πρέπει να δεχτεί κανείς και στο έγκλημα της στρατολόγησης τρομοκρατών.

Αρχικά θα άξιζε να επισημανθεί η διέγερση που υιοθετείται σε αυτή τη μορφή αξιόποινης συμπεριφοράς σε σχέση με την προηγούμενη. Ενώ η δημόσια πρόκληση αφορά μόνο στην τέλεση τρομοκρατικού εγκλήματος, η στρατολόγηση μπορεί να αφορά και στη συμμετοχή σε τρομοκρατική οργάνωση, στην οποία υπάγεται όχι μόνο η σύμπραξη στην εκτέλεση των εγκλημάτων, αλλά και η απλή παροχή πληροφοριών ή υλικών μέσων για την υποστήριξη της οργάνωσης, καθώς και κάθε μορφή χρηματοδότησης των δραστηριοτήτων της. Η διέγερση προκύπτει άλλωστε και από τον τρόπο τέλεσης της πράξης. Η υποκίνηση δεν απαιτείται να απευθύνεται σε αόριστο

Μεταξύ του «υποκινητή» και του μελλοντικού φυσικού αυτουργού διαμορφώνεται μια «εγκληματική ένωση», μέσω της οποίας δημιουργείται μια μη ελέγξιμη πλέον από τον υποκινητή δύναμη σε βάρος ενός συγκεκριμένου στόχου.

αριθμό ατόμων ούτε ενδιαφέρει το μέσο το οποίο κάθε φορά χρησιμοποιείται.

Το κρίσιμο ωστόσο στοιχείο για την αξιόποινη αυτή συμπεριφορά είναι η έννοια της «υποκίνησης», που αποτελεί και τον μόνο απαιτούμενο αντικειμενικό όρο. Η έννοια αυτή συναντάται ήδη και στο έγκλημα της δημόσιας πρόκλησης για τέλεση τρομοκρατικού εγκλήματος, ως στοιχείο της υποκειμενικής του υπόστασης, και το γεγονός αυτό βοηθάει στην αποσαφήνιση του περιεχομένου της. Στο μέτρο που τόσο η εκπομπή ενός μηνύματος όσο και η πρόσληψή του αποτελούν, όπως ειπώθηκε πιο πάνω, αντικειμενικούς όρους για τη συγκρότηση της δημόσιας πρόκλησης, η «υποκίνηση» προϋποθέτει προφανώς τη συνδρομή επιπλέον αντικειμενικών όρων. Η έννοια της «υποκίνησης» δεν ταυτίζεται επομένως με την απλή «παρακίνηση» ή «προτροπή», όπως θα μπορούσε κανείς αρχικά να υποθέσει, αλλά προϋποθέτει «κιντοποίηση» για την τέλεση τρομοκρατικού εγκλήματος ή για συμμετοχή σε τρομοκρατική ομάδα, πραγματική, δηλαδή, πρόκληση

απόφασης για την τέλεση των συγκεκριμένων πράξεων. Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται τόσο από το γεγονός ότι στη γερμανική απόδοση της Απόφασης-πλαίσιοι χρησιμοποιείται ο όρος «Bestimmen», με τον οποίο αποδίδεται η πρόκληση απόφασης σε άλλο να τελήσει κάποια αξιόποινη πράξη,²⁵ όσο και από τον τίτλο της σχετικής διάταξης, αφού η «στρατολόγηση» τρομοκρατών ολοκληρώνεται πράγματι ως συμπεριφορά μόνον όταν οι αποδέκτες του μηνύματος πείθονται να τελέσουν την πράξη που τους ζητείται, ανεξάρτητα αν τελικά την τελέσουν ή όχι.²⁶

Με το περιεχόμενο αυτό, η στρατολόγηση τρομοκρατών συγκεντρώνει ήδη περισσότερους όρους από εκείνους που είναι αναγκαίοι στο πλαίσιο του ελληνικού δικαίου για τη συγκρότηση του εγκλήματος της πρόκλησης σε τέλεση κακούργηματος ή πλημμελήματος, το οποίο τυποποιείται ως αυτοτελές έγκλημα κατά της δημόσιας τάξης στο άρθρο 186 ΠΚ. Βεβαίως το άδικο της συγκεκριμένης συμπεριφοράς αμφισβητείται εντονότατα στο χώρο του ποινικού δικαίου, ωστόσο η σχετική

συζήτηση δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο εξέτασης σε αυτό το σημείο.²⁷ Όσο η διάταξη του άρθρου 186 ΠΚ παραμένει στο ελληνικό ποινικό δίκαιο, όπως άλλωστε και στα δίκαια άλλων χωρών –όπου μάλιστα έχει συχνά ευρύτερο περιεχόμενο–²⁸ η πρόκληση σε άλλον της απόφασης για τέλεση ενός συγκεκριμένου τρομοκρατικού εγκλήματος ή για τη συμμετοχή σε τρομοκρατική ομάδα, η σύναψη, δηλαδή, τρόπον τινά ενός «συμβολαίου» μεταξύ τους,²⁹ δεν μπορεί να θεωρηθεί ποινικά αδιάφορη συμπεριφορά. Στην περίπτωση αυτή μεταξύ του «υποκινητή» και του μελλοντικού φυσικού αυτοουργού φαίνεται να διαμορφώνεται μια «εγκληματική ένωση», μέσω της οποίας δημιουργείται μια μη ελέγξιμη πλέον από τον υποκινητή δύναμη σε βάρος ενός συγκεκριμένου στόχου. Η ένωση αυτή παρουσιάζει σημαντικές ομοιότητες με τη συμμορία που τυποποιείται στο άρθρο 187 ΠΚ,³⁰ καθώς προϋποθέτει συμφωνία, ετοιμότητα δράσης, οργάνωση της τέλεσης του εγκλήματος και σχέδιο, διαφέρει όμως από εκείνη κυρίως ως προς το ότι η συγκεκριμένη ένωση δεν προϋποθέτει «ομαδοποίηση», σύμπραξη, δηλαδή, σε σταθερή βάση και με προοδική διάρκειας.³¹

3.3. Η εκπαίδευση τρομοκρατών

Στο έγκλημα της εκπαίδευσης τρομοκρατών θα πρέπει κανείς να προχωρήσει σε ανάλογες ερμηνευτικές επιλογές, προκειμένου να προκύπτει από την περιγραφή της πράξης κάποια προσβολή της κοινωνικής ειρήνης.

Όπως φαίνεται από το κείμενο της Απόφασης-πλαίσιο, ο δράστης πρέπει να ενεργεί «έχοντας επίγνωση» ότι η διαβίβασθείσα τεχνογνωσία πρόκειται να χρησιμοποιηθεί για την τέλεση τρομοκρατικού εγκλήματος. Από τη διατύπωση αυτή προκύπτει ότι δεν αρκεί μία ανάρτηση οδηγιών ή πληροφοριών στο διαδίκτυο. Αντίθετα, ακόμα κι όταν η πράξη γίνεται δημόσια, πρέπει να αποδεικνύεται η πραγματική σχέση του δράστη με κάποιους από τους πιθανούς αποδέκτες του μηνύματος, που σχεδιάζουν την τέλεση τρομοκρατικών κτυπημάτων.³² Η αναφορά στην υποκειμενική κάλυψη της πράξης περιορίζει λοιπόν και το ίδιο το περιεχόμενο της πράξης. Παρά την ευρύτατη διατύπωση του νόμου, αξιόποινη είναι μόνον η παροχή οδηγιών ή πληροφοριών προς συγκεκριμένο κύκλο ανθρώπων, που ο δράστης γνωρίζει ότι πρόκειται να τελέσουν τρομοκρατικές πράξεις και τους προετοιμάζει γι' αυτό το σκοπό, έστω κι αν για την εκπαίδευσή τους επιλέγει να κάνει την πράξη του δημόσια, μέσω του διαδικτύου ή του

τύπου. Προς την κατεύθυνση αυτή συνγορεύει άλλωστε και το γεγονός ότι αξιόποινη θεωρείται κατά την Απόφαση-πλαίσιο η παροχή οδηγιών μόνον όταν τελείται «ενόψει» της διάπραξης ενός τρομοκρατικού εγκλήματος.

Από το στοιχείο αυτό συνάγονται εξάλλου και επιπλέον προϋποθέσεις για την αξιόποινη συμπεριφορά. Γιατί μία πράξη γίνεται «ενόψει» της τέλεσης ενός εγκλήματος μόνον όταν το έγκλημα αυτό έχει προγραμματιστεί για το άμεσο μέλλον και έχει πλέον εξειδικευθεί ως προς τον τρόπο τέλεσης και το αντικείμενο της προσβολής σε τέτοιο βαθμό ώστε η εκπαίδευση να συναρτάται άμεσα με την τέλεσή του. Τούτο λ.χ. συμβαίνει όταν εκπαιδεύεται ένα άτομο για τις μεθόδους που θα ακολουθήσει προκειμένου να πλησιάσει και να τοποθετήσει εκρηκτικά σε μία πρεσβεία, ένα ξενοδοχείο ή ένα αεροπλάνο, για τον τρόπο που θα κατευθύνει το αεροπλάνο σε ένα στόχο ή για τον τρόπο που θα ενεργήσει σε μία αποστολή αυτοκτονίας.

Τα στοιχεία αυτά προσδιορίζουν άλλωστε και το είδος της προσφερόμενης εκπαίδευσης. Εφόσον η εκπαίδευση παρέχεται «ενόψει» συγκεκριμένου εγκλήματος, πρέπει να είναι κατάλληλη για την τέλεση αυτού ακριβώς του εγκλήματος, πρέπει, δηλαδή, να συνίσταται στην παροχή των αναγκαίων εξειδικευμένων γνώσεων που δεν κατείχε ήδη ο μελλοντικός φυσικός αυτοουργός.

Με βάση τα στοιχεία αυτά, η εκπαίδευση τρομοκρατών, μολονότι δεν αποτελεί παρά απόπειρα συμμετοχής σε τρομοκρατικό έγκλημα, δεν εμφανίζεται ωστόσο πράγματι μόνον ως απλή παροχή «γνώσεων για την κατασκευή ή χρήση επικίνδυνων αντικειμένων».³³ Αποτελεί προετοιμασία ενός (τουλάχιστον) ατόμου ενόψει της τέλεσης ορισμένου κατά το είδος της πράξης και το αντικείμενο της προσβολής τρομοκρατικού εγκλήματος, που έχει προαποφασισθεί και που η τέλεσή του από το συγκεκριμένο άτομο δε θα ήταν εφικτή χωρίς την παρασχεθείσα ειδική γνώση. Τέτοιες πράξεις ξεπερνούν το χώρο του φρονήματος ή της ελεύθερης έκφρασης ιδεών. Εμπιρεύουν αντίθετα προσβολή της κοινωνικής ειρήνης, εφόσον προϋποθέτουν την ύπαρξη συσσωμάτωσης μεταξύ δασκάλου και μαθητή - στο πλαίσιο της οποίας υπάρχει ετοιμότητα δράσης, συγκεκριμένο σχέδιο και οργάνωση της υλοποίησής του – και μέσω της οποίας ο εκπαιδευτής δεν μπορεί πλέον, από ένα σημείο και μετά, να ελέγξει τη δράση του μελλοντικού φυσικού αυτοουργού που ο ίδιος έχει εκπαιδεύσει. Για την ολοκλήρωση του εγκλήματος πρέπει επομένως να έχει ολοκληρωθεί

η εκπαίδευση του μελλοντικού τρομοκράτη, καθώς μόνο τότε υπάρχει πραγματική και όχι μόνο φρονηματική ετοιμότητα δράσης.

Με το περιεχόμενο αυτό, η εκπαίδευση τρομοκρατών είναι ήδη μία κατά βάση αξιόποινη συμπεριφορά κατά το ισχύον δίκαιο, ακόμα και πριν από την ολοκλήρωση της εκπαίδευσης. Ειδικότερα, με δεδομένο ότι η συντριπτική πλειοψηφία των τρομοκρατικών εγκλημάτων τελείται με τη χρήση εκρηκτικών, οι πράξεις εκπαίδευσης των τρομοκρατών τιμωρούνται ήδη από τη στιγμή έναρξης της εκπαίδευσης, με βάση το άρθρο 272 παρ. 2 εδ. β΄ ΠΚ, ενώ αξιόποινη είναι επίσης και η συμμετοχή στην παράνομη κατασκευή, εισαγωγή ή προμήθεια όπλων με βάση το ν. 2168/1993.

4. Συμπεράσματα

Η προσπάθεια αξιοποίησης μιας συστατικής ερμηνείας προκειμένου να αποκλειστούν από τους κυρωτικούς κανόνες οι απλές εκδηλώσεις του φρονήματος, έδειξε ότι με την ερμηνεία αυτή τόσο η δημόσια πρόκληση σε τέλεση τρομοκρατικής πράξης όσο και η στρατολόγηση και εκπαίδευση τρομοκρατών αποτελούν ήδη στη μεγαλύτερη έκτασή τους αξιόποινες μορφές συμπεριφοράς, συγκροτώντας εγκλήματα κατά της δημόσιας τάξης, κάτι που ισχύει και στα περισσότερα άλλα ευρωπαϊκά κράτη.³⁴

Η ενσωμάτωση λοιπόν της νέας Απόφασης-πλασίου στο ελληνικό δίκαιο δε φαίνεται να συναντά σοβαρές δυσκολίες. Ο νομοθέτης θα μπορούσε κατά βάση να αρκестεί στις υπάρ-

χουσες διατάξεις.³⁵ Αν πάντως επιλέξει να διαμορφώσει ειδικούς κυρωτικούς κανόνες – κάτι που φαίνεται να βρίσκεται πιο κοντά στις μέχρι τώρα επιλογές του- τότε θα πρέπει να αποδώσει με σαφήνεια το άδικο των αξιόποινων συμπεριφορών,³⁶ τυποποιώντας τη δημόσια πρόκληση σε τέλεση τρομοκρατικού εγκλήματος και τη στρατολόγηση τρομοκρατών ως ειδικές μορφές των εγκλημάτων που περιγράφονται στα άρθρα 184 και 186 ΠΚ αντίστοιχα και διαμορφώνοντας έναν νέο κυρωτικό κανόνα για την εκπαίδευση των τρομοκρατών, με βάση τον οποίο θα τιμωρείται όποιος με οποιονδήποτε τρόπο εκπαιδεύει άλλον στην κατασκευή ή χρήση όπλων ή στην περιγραφή ειδικών μεθόδων ή τεχνικών για την τέλεση ορισμένου τρομοκρατικού εγκλήματος.³⁷

Με τους περιορισμούς αυτούς, ένας μεγάλος αριθμός πράξεων που συνιστούν άμεσες ή έμμεσες εκδηλώσεις συμπάθειας προς την τρομοκρατία ή δημοσιοποίηση πληροφοριών σχετικά με τρομοκρατικές μεθόδους, πράξεις, δηλαδή, που συνιστούν απλές εκδηλώσεις του φρονήματος, δε θα αποτελούν ασφαλώς ποινικά αδικήματα, ανεξάρτητα από τις αρχικές σκέψεις για την τυποποίησή τους. Η ελευθερία όμως της έκφρασης και της διακίνησης ακόμα και ριζοσπαστικών ιδεών αποτελεί αυτονόητο όριο κάθε ποινικοποίησης, και αυτό αναγνωρίζεται και ρητά στο άρθρο 2 της νέας Απόφασης-πλασίου.

* Διευρυμένη απόδοση εισήγησης στο Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας, με θέμα: Η Εγκληματολογία απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις (Αθήνα, 18-19/5/2009).

1. Άρθρα 8 παρ. 1 και 10 παρ. 1 της Συνθήκης Ευροποι.

2. Βλ. σχετικά Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Το τρομοκρατικό έγκλημα, ΝοΒ 2005, σ. 623 επ.

3. Βλ. σχετικά Σ. Αλεξιάδη, 50 χρόνια εφαρμογής της ΕΣΔΑ: Μήπως άρχισε η αντίστροφη μέτρηση;, σε: (επιμ. Π. Νάσκου – Περράκη) Ποινικό Δίκαιο: Πρόσφατες εξελίξεις στον Ευρωπαϊκό χώρο, 2004, σ. 24.

4. Βλ. Οδηγία 2005/60 (ΕΕ L 309 της 25.11.2005, σ. 15).

5. Αυτό έχει γίνει κατ' επανάληψη δεκτό από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Βλ. ενδεικτικά Υπόθεση P. G. και J. H. κατά Αγγλίας, 25.9.2001. Ευρύτερα για το θέμα βλ. Γ. Τσόλια, Προς ένα σύγχρονο νομικό πλαίσιο προστασίας του απορρήτου των επικοινωνιών (παρουσίαση και σχολιασμός των διατάξεων του ΠΔ 47/2005), ΠοινΔικ 2005, σ. 795. Κ. Χρυσόγονου, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, εκδ. Α. Σάκκουλα, β΄ έκδ., 2002, σ. 240.

6. Βλ. Ανακοίνωση Επιτροπής COM(2005) 313 τελικό.

7. ΕΕ L 164 της 22.6.2002, σ. 3.

8. ΕΕ L 330 της 9.12.2008, σ. 21 επ.

9. Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης αρ. 196, της 16.5.2005.

10. Βλ. και F. Zimmermann, Tendenzen der Strafrechtsangleichung in der EU – dargestellt anhand der Bestrebungen zur Bekämpfung von

Terrorismus, Rassismus und illegaler Beschäftigung, ZIS 2009, σ. 3.

11. Βλ. Νομοθετικό Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 23.9.2008 σχετικά με την Πρόταση Απόφασης-Πλαισίου του Συμβουλίου που αφορά την τροποποίηση της Απόφασης-Πλαισίου 2002/475/ΔΕΥ για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας (Κείμενο P6_TA (2008) 0435).

12. Βλ. αναλυτικά Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Προσβολές του πολιτεύματος, 1988, σ. 271 επ.

13. Βλ. σχετικά W. Beck, Unrechtsbegründung und Vorfeldkriminalisierung, 1992, κυρίως σ. 94 επ., K. Gierhake, Zur geplanten Einföhrung neuer Straftatbestände wegen der Vorbereitung terroristischen Straftaten, ZIS 2008, σ. 404. Βλ. άλλωστε και τις επιφυλάξεις του Α. Κωστάρα (Χρήση και κατάχρηση μιας αυθεντίας. Σκέψεις πάνω στις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα που προστατεύουν την πολιτειακή εξουσία και τη δημόσια τάξη, σε: Μνήμη Χωραφά, Γάφου, Γαρδίκια, Ι., 1986, σ. 107 επ.), σχετικά με την αναγωγή της δημόσιας τάξης σε αυτοτελές έννομο αγαθό.

14. Βλ. Ι. Μανωλεδάκη, Το έννομο αγαθό ως βασική έννοια του ποινικού δικαίου, 1998, σ. 372 επ. Βλ. επίσης Γ. – Α. Μαγκάκη, Το έγκλημα της διεγέρσεως των πολιτών εις μισαλλοδοξίαν κατά το άρθρο 192 ΠΚ, ΠοινΧρ 1963, σ. 385 επ., ο οποίος θεωρεί ότι το προσβαλλόμενο από την πράξη που τυποποιείται στο άρθρο 192 ΠΚ έννομο αγαθό είναι η δημόσια τάξη, ως «η εν ισότητι» ύπαρξη στην κοινωνία όλων των ατόμων και ομάδων.

15. Βλ. στην κατεύθυνση αυτή και Μ. Kphler, Strafrecht, AT, 1997, σ. 33, ο οποίος τονίζει ότι για να μπορεί να θεωρηθεί ότι υπάρχει προσβολή της δημόσιας τάξης, πρέπει η πράξη να προσβάλλει ατομικούς ή διατομικούς όρους ελευθερίας.

16. Έτσι F. Zimmermann, Tendenzen der Strafrechtsangleichung in der EU – dargestellt anhand der Bestrebungen zur Bekämpfung von Terrorismus, Rassismus und illegaler Beschäftigung, ZIS 2009, σ. 3.

17. Βλ. το έγγραφο SEC 1424 /2007 της Επιτροπής, παρ. 2.1.1.

18. Για τον περιορισμό της αξιόποινης πράξης μέσω της αναφοράς στο σκοπό τέλεσής της βλ. Ν.Χωραφά, Ποινικών Δίκαιον, Τ. Ι, 9η έκδ., 1978, σ. 242.

19. Βλ. σχετικά με την έννοια της υποκίνησης πιο κάτω, στο έγκλημα της στρατολόγησης τρομοκρατών.

20. Το στοιχείο αυτό έχει αξιοποιηθεί και από το ΕΔΔΑ κατά την αξιολόγηση πράξεων προπαγάνδας που συναρτώνται με την τέλεση εγκλημάτων. Σε μία περίπτωση λ.χ. Τούρκου δημοσιογράφου ο οποίος καταδικάστηκε για προπαγάνδα υπέρ του PKK, το ΕΔΔΑ θεώρησε αποφασιστικής σημασίας το γεγονός ότι το έντυπο όπου περιλαμβανόταν το άρθρο είχε κατασχεθεί αμέσως μετά την κυκλοφορία του και δεν είχε φθάσει ποτέ στους αποδέκτες του (βλ. Υπόθεση Halis κατά Τουρκίας, Απόφαση της 11.1.2005, παρ. 36).

21. Για την έννοια του «συγκεκριμένου» εγκλήματος στην πράξη της διέγερσης, βλ. Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Προσβολές του πολιτεύματος, 1988, σ. 261 επ.

22. Πρβλ αντίστοιχο προβληματισμό σχετικά με την αξιοποίηση του στοιχείου του σκοπού στη νέα διάταξη για την πρόκληση σε τέλεση τρομοκρατικού εγκλήματος στο γερμανικό Ποινικό Κώδικα από Η. Radtke / M. Steinsiek, Bekämpfung des internationalen Terrorismus durch Kriminalisierung von Vorbereitungshandlungen? – Zum Entwurf eines Gesetzes zur Verfolgung der Vorbereitung von schweren Gewalttaten, ZIS 2008, σ. 389.

23. Αντίστοιχα κριτήρια για να οριοθετηθεί την αξιόποινη συμπεριφορά από την ποινικά αδιάφορη διάδοση ιδεών στο πλαίσιο πολιτικής προπαγάνδας έχει χρησιμοποιήσει και το ΕΔΔΑ: Δε θεωρεί αρκετή την ύπαρξη μηνυμάτων που είναι δυνατό με την κατάλληλη επεξεργασία από τους αποδέκτες τους να εξωθήσουν σε πράξεις βίας, αλλά εξετάζει κατά πόσο το μήνυμα με σαφήνεια ωθεί το ίδιο σε πράξεις βίας, ένοπλης αντίστασης ή ανταρσίας. Για το σκοπό αυτό δεν περιορίζεται άλλωστε μόνο στο να εξετάσει το περιεχόμενο του μηνύματος, αλλά διευρύνει τον έλεγχο στο γενικότερο πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσεται η εκπομπή του, στο ακροατήριο στο οποίο απευθύνεται καθώς και στην άμεση διακινδύνευση συγκεκριμένων ατόμων από την διάδοσή του. Το ΕΔΔΑ δε δέχτηκε λ.χ. ως επαρκή βάση για την επιβολή ποινής το γεγονός ότι ένα μήνυμα μπορεί να δημιουργεί στο μυαλό των αναγνωστών μια έντονη εχθρότητα, μίσος ή ακόμα και να τους εξωθεί σε πράξεις βίας. Διεύρυνε αντίθετα τον έλεγχο του στις πραγματικές δυνατότητες που είχε το μήνυμα να δημιουργήσει κίνδυνο για τη δημόσια τάξη. Το στοιχείο αυτό κρίθηκε λ.χ. ότι λείπει όταν το ακροατήριο στο οποίο απευθύνεται, όπως εκείνο στο οποίο απευθύνεται μια συλλογή ποιημάτων που υμνεί τους «μάρτυρες του Κουρδιστάν» ή ένα μυθιστόρημα, είναι εκ των πραγμάτων περιορισμένο, γεγονός που περιορίζει αντίστοιχα τη δυνατότητα προσβολής της δημόσιας τάξης (βλ. Υποθέσεις Karata κατά Τουρκίας, Απόφαση της 8/7/1999, παρ. 52. Alinak κατά Τουρκίας, Απόφαση της 29/6/2005, παρ. 45). Η δημιουργία κινδύνου για τη δημόσια τάξη συναρτάται άλλωστε σε αρκετές περιπτώσεις με τις πραγματικές δυνατότητες που προσφέρει το μήνυμα προς τους αποδέκτες του για τέλεση αξιόποινης πράξης. Το ΕΔΔΑ δέχτηκε λ.χ. ότι δικαιολογείται η επιβολή ποινής για τη διάδοση φυλλαδίου που ωθούσε τους αποδέκτες του να μη συμμετάσχουν σε αποστολή στη Βόρεια Ιρλανδία, σπρηζόμενο κυρίως στο γεγονός ότι το φυλλάδιο είχε μοιραστεί σε στρατιώτες που επρόκειτο να σταλούν στη Βόρεια Ιρλανδία προτρέποντάς τους να ζητήσουν άσυλο στη Σουηδία και προσφέροντας μάλιστα και σχετικές διευθύνσεις, όπου μπορούσαν να απευθυνθούν για νομικές συμβουλές ή κοινωνική βοήθεια (βλ. Υπόθεση Arrowsmith κατά Αγγλίας, Απόφαση της 16.5.1977). Δικαιολογημένη έκρινε επίσης την επιβολή ποινής στην περίπτωση που τα δημοσιεύματα στοχοποιούσαν συγκεκριμένα άτομα, τα οποία αναφέρονται με τα ονόματά τους, εξάπτοντας το μίσος εναντίον τους και εκθέτοντάς τα έτσι σε άμεσο κίνδυνο προσβολών, κυρίως σε ένα πλαίσιο ήδη εχθρικό (βλ. Υπόθεση Sörek κατά Τουρκίας, Απόφαση της 8/7/1999, παρ. 59, 62 – 65). Αντίθετα θεώρησε ότι προσβάλλει την ελευθερία της έκφρασης η επιβολή ποινής για διανομή φυλλαδίων με περιεχόμενο εχθρικό επίσης προς το στρατό, όταν όμως τα δημοσιεύματα δεν περιείχαν συγκεκριμένη

προτροπή για χρήση βίας, ένοπλη αντίσταση ή στάση ούτε ωθούσαν σε άμεση λιποταξία (βλ. Υποθέσεις Dözgören κατά Τουρκίας, Απόφαση της 9/2/2007, παρ. 31, Ergin κατά Τουρκίας [No. 6], Απόφαση της 4/5/2006, παρ. 34, Kon and Tamba κατά Τουρκίας, Απόφαση της 21/6/2006, παρ. 37-38). Παράνομη έκρινε ακόμα την επιβολή ποινής για συγγραφή φυλλαδίων με τα οποία ασκούσαν έντονη κριτική στην κυβερνητική πολιτική – που θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι υποδαυλίζει πράξεις βίας – χωρίς όμως από τα δημοσιεύματα να συνάγεται άμεση σύνδεση με πράξεις τρομοκρατίας (βλ. Υπόθεση Incal κατά Τουρκίας, Απόφαση της 9/6/1998, παρ. 50 – 58).

24. Βλ. αναλυτικότερα για τη δυνατότητα υπαγωγής της συμπεριφοράς στη νομοτυπική μορφή του άρθρου 184 ΠΚ, Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Η «βίαιη ριζοσπαστικοποίηση» στο στόχαστρο της ΕΕ, ΠoinXp 2009, σ. 583 επ.

25. Για το περιεχόμενο του όρου αυτού ως στοιχείου περιγραφής της ηθικής ауτουργίας στην παρ. 26 του γερμανικού ΠΚ, βλ. P. Cramer/ G. Heine, σε: Schfhnke / Schfhpder, StGB, 27. Aufl., §26 Rn. 4.

26. Έτσι επίσης η Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Η πρόληψη της τρομοκρατίας και το ποινικό δίκαιο της προ-προληπτικής καταστολής: Νέες αξιόποινες πράξεις για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας στην ΕΕ, ΠoinXp 2009, σ. 385 επ. Αντίθετα ο F. Zimmermann, Tendenzen der Strafrechtsangleichung in der EU – dargestellt anhand der Bestrebungen zur Bekämpfung von Terrorismus, Rassismus und illegaler Beschäftigung, ZIS 2009, σ. 4.

27. Βλ. σχετικά Ν. Ανδρούλακη, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, ΙΙ, 2004, σ. 212, Α. Δημάκη, ΣυστημΠΚ, άρθρα 45 – 49, αρ. περ. 126, Κ. Κωνσταντινίδη, Μορφές εμφανίσεως του εγκλήματος ως αυτοτελή αδικήματα, 1982, σ. 28, Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, σε: Ι. Μανωλεδάκη, Ποινικό Δίκαιο, Επιτομή Γενικού Μέρους, ζ' έκδ., 2005, σ. 481 και 547 επ., Α. Κωστώρα, Χρήση και κατάχρηση μιας αυθεντίας, σε: Μνήμη Χωραφά, Γάφου, Γαρδίκου, Ι, 1986, σ. 118, Ι. Μανωλεδάκη, Πρόκλησις και προσφορά εις τέλεση κακούργηματος ή πλημμελήματος, 1971, σ. 19, 27 επ., 31 επ., του ίδιου, Η επιβουλή της δημόσιας τάξης, β' έκδ., 1994, σ. 4, 28, Ν. Μπιτζέκης, Η συμμετοχική πράξη, 1990, σ. 169 επ., Χ. Μυλωνόπουλου, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, ΙΙ, 2008, σ. 230, Ν. Παρασκευόπουλου, Τα θεμέλια του ποινικού δικαίου, Γενικό Μέρος: Το έγκλημα, 2008, σ. 352 επ.

28. Βλ. § 30 γερμ. ΠΚ, όπου τυποποιείται η απόπειρα ηθικής ауτουργίας. Το άδικο της πράξης δικαιολογείται με αναφορά στον κίνδυνο που γεννά για τα ένομα αγαθά όποιος εξωτερικεύει τη βούλησή του να τελεστεί ένα έγκλημα και περιλαμβάνει στο εγκληματικό του σχέδιο και άλλους, τη συμπεριφορά των οποίων δεν μπορεί πια να ελέγξει (βλ. σχετικά C. Roxin, Strafrecht, AT, B. ΙΙ, 2003, § 28 Rn.5). Βεβαίως και στη γερμανική επιστήμη το άδικο της συγκεκριμένης πράξης έχει αμφισβητηθεί (βλ. ενδεικτικά τις επιφυλάξεις του G. Jakobs, Kriminalisierung im Vorfeld der Verbrechensverbreitung, ZStW 1985, σ. 751 ο οποίος θεωρεί ότι η απόπειρα ηθικής ауτουργίας αποτελεί εκδήλωση της ιδιωτικής ζωής και δεν μπορεί να ποινικοποιηθεί. Αργότερα πάντως ο Jakobs (Strafrecht, AT, 2. Aufl., 1991, § 27 Rn. 2) αποδέχεται την ύπαρξη αδικού στη συγκεκριμένη συμπεριφορά, υιοθετώντας κατά βάση την επικρατούσα για τη συγκεκριμένη διάταξη άποψη.

29. Βλ. λ.χ. την υπόθεση που απασχόλησε το Βουλ.Συμβ.Πλημ.Αθ. 727/07, ΠoinXp 2007, σ. 650 και κρίθηκε ως πρόκληση σε τέλεση ανθρωποκτονίας.

30. Θα άξιζε να αναφερθεί στο σημείο αυτό ότι και στο γερμανικό δίκαιο, όπου η απόπειρα ηθικής ауτουργίας έχει ενταχθεί στο Γενικό Μέρος του Ποινικού Κώδικα, το άδικο της φαίνεται συναρτάται με την επικινδυνότητα που περικλείει η ένωση περισσότερων ατόμων (βλ. ενδεικτικά P. Cramer / G.Heine, σε: Schfhnke/Schfhpder, StGB, 27. Aufl., 2006, § 30 Rn. 1: δικαιολογητική βάση με ένδειξη επικινδυνότητας αποτελούν η απώλεια ελέγχου μετά την εξώθηση άλλου σε τέλεση εγκλήματος και η εσωτερική σύνδεση των συμμετεχόντων, T. Fischer, StGB und Nebengesetze, 55 Aufl., 2008, § 30 Rn. 2: δικαιολογητική βάση για την ποινή είναι ότι οι προπαρασκευαστικές πράξεις για ένα σχεδιαζόμενο έγκλημα είναι ήδη και πριν από την αρχή εκτέλεσής του επικίνδυνες, όταν στηρίζονται σε μία (τουλάχιστον επιδιωκόμενη) συνωμοτική σύμπραξη περισσότερων.

31. Βλ. για τα στοιχεία αυτά ως αναγκαίους όρους στα εγκλήματα της σύστασης και συμμορίας, Ι. Μανωλεδάκη, Επιβουλή της δημόσιας τάξης, β' έκδ., 1994, σ. 27. Η έλλειψη του στοιχείου της ομαδοποίησης στο άρθρο 186 ΠΚ φαίνεται άλλωστε να δικαιολογεί την ποινή μόνον όταν η πράξη αφορά στην τέλεση κακούργηματος και όχι πλημμελήματος, όπως άλλωστε ήδη στην Αιτιολογική Έκθεση του Ποινικού Κώδικα τονιζόταν (βλ. ΑιτΕκθΣχΠΚ 1933, σ. 308). Βλ. αντίστοιχα, Χ. Μυλωνόπουλου, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, ΙΙ, 2008, σ. 230, Ε. Συμεωνίδου – Καστανίδου, Η τροποποίηση του άρθρου 186 ΠΚ με το Ν. 3346/2005, σε: Εμβάθυνση στο ουσιαστικό ποινικό δίκαιο, 2008, σ. 307 επ.

32. Βλ. F. Zimmermann, Tendenzen der Strafrechtsangleichung in der EU – dargestellt anhand der Bestrebungen zur Bekämpfung von Terrorismus, Rassismus und illegaler Beschäftigung, ZIS 2009, σ. 5.

33. Έτσι αντίθετα η Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Η πρόληψη της τρομοκρατίας και το ποινικό δίκαιο της προ-προληπτικής καταστολής: Νέες αξιόποινες πράξεις για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας στην ΕΕ, ΠoinXp 2009, σ. 385 επ.

34. Αυτό το επισημαίνει άλλωστε και η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εντοπίζοντας τα προβλήματα κυρίως στο διαφορετικό περιεχόμενο των κυρωτικών κανόνων στα επιμέρους κράτη (βλ. έγγραφο Ευρωπαϊκής Επιτροπής SEC 2007/1424, παρ. 2.1.2.1 (8)).

35. Έτσι και Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Η πρόληψη της τρομοκρατίας και το ποινικό δίκαιο της προ-προληπτικής καταστολής: Νέες αξιόποινες πράξεις για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας στην ΕΕ, ΠoinXp 2009, σ. 385 επ.

36. Η υποχρέωση αυτή των κρατών, ακόμα και σε περιόδους κρίσης, επισημαίνεται με έμφαση και στις Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on protecting freedom of expression and information in times of crisis, που υιοθετήθηκαν στις 26 Σεπτεμβρίου 2007 (βλ. Guideline 19).

37. Βλ. αναλυτικότερα Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Η «βίαιη ριζοσπαστικοποίηση» στο στόχαστρο της ΕΕ, ΠoinXp 2009, σ. 583 επ.